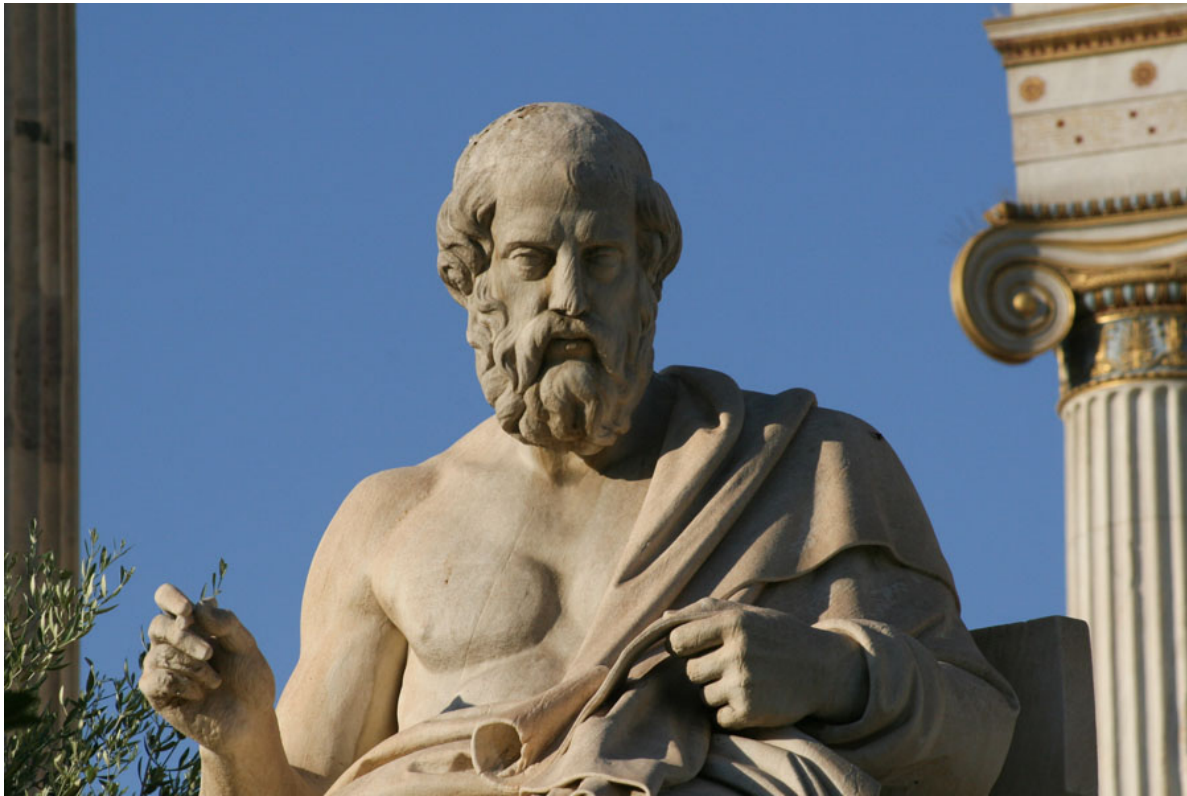

Η διαλεκτική της Αρετής μετά της Γνώσεως κατά τον Πλάτωνα (Α')

/ [Πεμπτούσία](#)

Το άγαλμα του Πλάτωνος εμπρός από την Ακαδημία Αθηνών (Φωτ.: Νίκος Λουπάκης)

Η αληθής γνώσις, κατά τον Πλάτωνα, δεν είναι τι το δοτόν, αλλά το αενάως ζητούμενον και δη και της διαλεκτικής το επιδιωκόμενον, και τελικώς, το επιτυγχανόμενον.¹ Η διαλεκτική μεθοδολογία παραμερίζει την άγνοϊαν και δημιουργεί την επιθυμίαν της γνώσεως, όχι υπό την έννοιαν της λεκτικής ενεργείας, αλλά της επιθυμητής γνωστικής διαδικασίας. Προς τούτο η διαλεκτική ενέχει ιδιάζουσαν μεθοδολογικήν τακτικήν και διερευνητικήν υφήν.²

Η ανάμνησις³ εξωθεί μακράν την λήθην και την προτέραν αυτής, θέσιν της γνώσεως, όπως σαφώς ετόνισεν ο Kant, ο οποίος ωμίλησεν περί της εκ των προτέρων εσωτερικής γνώσεως της αληθείας.⁴ Τούτου ένεκα, η γνώσις δεν είναι αποκλειστικώς σαι μόνον το απόκτημα της εμπειρίας,⁵ αλλά το σαφές αποτέλεσμα

της διεργασίας του ανθρωπίνου νοός, καθ' όσον δια της διαλεκτικής διεγείρεται η ψυχή από του δογματικού της ύπνου εις τόν οποίον είχαν περιπέσει, άμα τη εισόδω της εις το σώμα. Πρόκειται περί του πεδίου της οντολογικής λήθης, όπως σαφώς τονίζεται εις την *Πολιτείαν*.⁶ Διάτης αναμνήσεως υπερνικάται η ανάγκη του χρόνου και ανυψούται η ψυχή εις ένα α-χρονον *παρόν*, εις το οποίον παρούσα είναι η ουσία των όντων. Ούτω πως συλλαμβάνεται η μόνη αλήθεια, η οποία, κατ' ουσίαν, είναι υπερνίκησης της λήθης και τακτική φυγή εκ των δεσμών της χρονικής πραγματικότητας: «*διο και πειράσθαι χρη ενθένδε εκείσε φεύγειν ότι τάχιστα, φυγή δε ομοίωσις θεώ κατά το δυνατόν*».⁷

Είναι προφανές ότι δια της αναμνήσεως επιτυγχάνεται η μέθεξις του ανθρωπίνου εις το θείον. Η μέθεξις εις την προϋφισταμένην αλήθειαν δεν βοηθείται υπό της εμπειρίας, διότι η εμπειρική παρατήρησις αναφέρεται μόνον εις γεγονότα, τα οποία γίνονται εις ωρισμένον τόπον και χρόνον, οπότε αι γνώσεις ασφαλείας και κύρους αποκτώνται μόνον δια της αναμνηστικής διαδικασίας, όπου κυριαρχεί ο διάλογος, η ασφαλιστική δικλείς της διαλεκτικής. Πλην του απορητικού χαρακτήρος της, η διαλεκτική έχει και αναιρετική μορφή, μάλιστα δε επιτυγχάνει μέσω της κριτικής και της συγκριτικής διαδικασίας ν' ανακαλύπτει το επιστημονικώς ορθόν, θεμελιωμένη επί των μαθηματικών, της ακριβεστάτης των επιστημών.⁸ Οντως, δια της διαλεκτικής η κριτική έρευνα της αληθείας ανάγεται προς την θέαν της *ανυποθέτου πρώτης αρχής*.⁹

ΒΑΘΜΙΔΑΙ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Εις την *Πολιτείαν*, ο Πλάτων αναλύει τας τέσσαρας βαθμίδας της γνώσεως, από την κατωτέραν προς την ανωτέραν, «*εικασίαν, πίστιν, διάνοιαν, νουν*».¹⁰ Εξ αυτών η εικασία αναφέρεται εις τας *σκιας*, δηλονότι τας απλώς απεικονίσεις των ασθενών όντων. Υπεράνω της *εικασίας* είναι η *πίστις*, αναφερομένη εις την ιδίαν την αισθητήν πραγματικότητα.¹¹ Η μέσω της εμπειρίας γνώσις, δια μεν τον Kant και τους εμπειριστάς είναι η μόνη ασφαλής γνώσις, δια δε τον Πλάτωνα είναι απλώς *πίστις*, η οποία, ως γνώσις, αναφέρεται εις την *δόξαν*, δηλονότι την καθαρώς υποκειμενικήν αντίληψιν των πραγμάτων και των γεγονότων, όχι εις τα ασταθή φαινόμενα της *γενέσεως* και της *φθοράς*. Άνωθεν των δύο αυτών βαθμίδων ευρίσκεται η τρίτη, η της *διανοίας*, αναφερομένη εις τας κατ' εξοχήν επιστήμας, την αριθμητικήν, την γεωμετρίαν και τα μαθηματικά γενικώτερον.¹²

Προκειμένου ν' αναχθώμεν εις τας πρώτας αρχάς των όντων, χρησιμοποιούμε τας υποθετικές μεθόδους, δια των οποίων επιδιώκεται η γνώσις της αληθείας.¹³ Δια των επιστημών δεν προσεγγίζομε τα όντα αυτά καθ' εαυτά, αλλά τα πλησιάζομε μέσω ενδιαμέσων εννοιών και προτάσεων.¹⁴ Τούτου ένεκα η όλη διαδικασία δεν είναι απ' ευθείας νόησις, αλλά μέσω άλλου τινός παράγοντος, δια - νόησις. Είναι

χαρακτηριστική, εν προκειμένω, η πλατωνική άποψις ότι ο «δια - νοούμενος» αδυνατεί να «θεαθή» τας ιδέας, εξ αιτίας των παρεμβαλομένων εμποδίων, των επιστημονικών διαδικασιών.¹⁵

Την λύσιν του προβλήματος προσφέρει η διαλεκτική, δια της οποίας επιτυγχάνεται η λεγομένη «αναίρεσις των υποθέσεων», όπως αυτό λίαν προσφυώς αναλύεται εις τον διάλογον *Παρμενίδης*: «Ούδ' ονομάζεται άρα ουδέ λέγεται, ουδέ δοξάζεται, ουδέ γινώσκειται, ουδέ τι των όντων αυτού αισθάνεται».¹⁶ Όταν επιτευχθή η αποδέσμευσις από την διάνοιαν είναι δυνατή η αναγωγή του ανθρώπου εις την δια του νου ενόρασιν, την θέασιν των ειδών και των αρχών, της απολύτου αληθείας.¹⁷ Επί πλέον, τονίζει ο Πλάτων, ότι δια της διαλεκτικής επιχειρείται η σύλληψις της ολότητας του όντος, καθ' όσον το απόλυτον, ως Εν, άφατον και άρρητον, δεν επιδέχεται επιστήμην. Ασφαλώς ο Νους δεν συλλαμβάνει το απόλυτον, δύναται όμως να προσεγγίση τας Ιδέας υπό την έννοιαν ότι το άρρητον, το αγαθόν, το υπέρτατον κάλλος, παραμένει παντελώς α-μορφον.¹⁷

Το πρόβλημα της γνώσεως, εν γένει, αντιμετωπίζεται συστηματικώς υπό του Πλάτωνος, κυρίως εις τους διαλόγους του *Θεαίτητος* και *Σοφιστής*. Η μέθοδος προσπελάσεως εις την γνώσιν είναι πρωτίστως η σωκρατική μαιευτική.¹⁸ Ο Πλάτων δεν γνωρίζει την απάντησιν εις την ερώτησιν και ο Σωκράτης καλείται ν' αντιμετωπίση τας δυσκολίας του προβλήματος της γνώσεως. Όταν ηρωτήθη ο Μένων περί της εννοίας της Αρετής, διέπραξε το ίδιον λάθος, όπως ο Θεαίτητος, προσφέροντας ένα κατάλογον αρετών, αντί να προβή εις τον ορισμόν του είδους, της μορφής, ο οποίος είναι κοινός εις όλους.¹⁹

(συνεχίζεται)